

ИЗВЈЕШТАЈ

о оцјени подобности теме и кандидата за израду докторске дисертације

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Орган који је именовано комисију: Научно-наставно вијеће Филозофског факултета

Датум именовања комисије: 14.11.2016.

Број одлуке: 07/3.2255-3/16

Састав комисије:

1. Ненад Сузић	Редовни професор	Педагошке науке, Општа педагогија, Методика ВОР-а
Презиме и име	Звање	Научно поље и ужа научна област
Филозофски факултет, Бања Лука		Предсједник
Установа у којој је запослен-а		Функција у комисији
2. Драженко Јоргић	Ванредни професор	Педагошке науке Андрагогија
Презиме и име	Звање	Научно поље и ужа научна област
Филозофски факултет, Бања Лука		Члан
Установа у којој је запослен-а		Функција у комисији
3. Тања Станковић-Јанковић	Ванредни професор	Педагошке науке Методика ВОР-а
Презиме и име	Звање	Научно поље и ужа научна област
Филозофски факултет, Бања Лука		Члан
Установа у којој је запослен-а		Функција у комисији
4. Златко Павловић	Ванредни професор	Педагошке науке Општа педагогија
Презиме и име	Звање	Научно поље и ужа научна област
Филозофски факултет, Источно Сарајево	Ванредни професор	Члан
Установа у којој је запослен-а		Функција у комисији

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име, име једног родитеља, презиме: Семко (Рефик) Лозић

Датум рођења: 10.09.1957. Мјесто и држава рођења: Шипраге, Босна и Херцеговина

II.1 Основне студије

Година уписа: 1983. Година завршетка: 1987. Просјечна оцјена током студија: 7.00

Универзитет: у Новом Саду, Република Србија

Факултет/и: Филозофски факултет

Студијски програм: Педагогија

Звање: професор педагогије (VII - 1)

II.2 Мастер или магистарске студије

Година уписа: 2008. Година завршетка: 2013. Просјечна оцјена током студија: 8.00

Универзитет: Сарајево, Босна и Херцеговина

Факултет/и: Филозофски факултет

Студијски програм: Педагогија

Звање: Магистар педагошких наука

Научна област: Развој педагошке дјелатности у процесу реформирања школе

Наслов завршног рада: "Сигурна школа из перспективе наставника"

III.3 Докторске студије

Година уписа:

Факултет/и: _____

Студијски програм: _____

Број ЕЦТС до сада остварених: Просјечна оцјена током студија

:

II.4 Приказ научних и стручних радова кандидата

Р. бр.	Аутори, наслов, издавач, број страница	Категорија ¹
1.	Семко Лозић, „Сигурна школа из перспективе наставника“, Педагошко друштво Војводине, Нови Сад, Република Србија, број страница 167.	Публикација –насиље у школи- Превенција COBISS.SR- ID 283136007
<p><i>Кратак опис садржине:</i> Садржај се односи на уводна разматрања, теоријски оквир истраживања, методолошки оквир истраживања, анализу и интерпретацију резултата истраживања, закључна разматрања, литературу и интернет странице, прилоге и биљешку о аутору.</p> <p>Рад под насловом Лозић, С. (2014). <i>Сигурна школа из перспективе наставника</i>. Нови Сад: Педагошко друштво Војводине, представља истраживање које је штампано као засебна брошура. Обрађујући тему из наслова мр Семко Лозић слиједи академску логику. Почиње од докумената о заштити дјете, затим се бави проблемима идентификације и препознавања ризика од насиља, затим даје преглед важнијих истраживања овог феномена, а потом прелази на ефикасност досад познатих и примјењених програма редукције насилничког понашања ученика, потом се бави узроцима агресије, слиједи списак препорука школама и сугестија како остварити квалитетну школу. Слиједи методолошка апаратура у којој аутор дефинише предмет и проблем истраживања, даје генералну хипотезу, методе истраживања, а потом резултате и дискусију. Ово истраживање окренуто је наставницима и родитељима. Резултати показују да наставници имају позитивне процјене о томе које су карактеристике сигурне школе и како ју је могуће развити. Они сматрају да је уважавање свих учесника у наставном процесу кључ сигурности. Ово је у складу са налазом Данијела Олвеуса (1996) који је нашао да школа значајно подстиче насиље ако његује принуду и хијерархијске односе.</p>		
<p><i>Рад припада проблематици докторске дисертације:</i> ДА НЕ ДЈЕЛИМИЧНО</p>		

Р. бр.	Аутори, наслов, издавач, број страница	Категорија
2.	Semko Lozić, „Агресивност и понашање ученика“, Удружење наставника Федерације БиХ, <i>Časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja „Naša škola“</i> , Сарајево, број 72, година 2015., број страница 18 (од стране 19 до 37).	Rasprave i članci
<p><i>Кратак опис садржине:</i> Садржај се односи на резиме, уводне напомене, агресивност и понашање у школском окружењу, различите облике агресије, карактеристике агресивног понашања, могуће узроке проблема и факторе који потенцирају појаву агресивног</p>		

¹ Категорија се односи на оне часописе и научне скупове који су категорисани у складу са Правилником о публикавању научних публикација („Службени гласник РС“, бр. 77/10) и Правилником о мјерилима за остваривање и финансирање Програма одржавања научних скупова („Службени гласник РС“, бр. 102/14).

понашања, корелате агресивног понашања, како наставници и ученици опажају агресивно понашање, редукују и модификацију агресивног понашања, закључна разматрања, литературу и интернет страницу.

Други рад под насловом Лозић, С. (2014). Агресивност и понашање ученика. *Учитель*, 22(4). 657–676, представља систематизацију узрока агресивног понашања ученика и може послужити сваком наставнику и педагогу као добар прегледни увид у узроке агресије ученика. Конкретно, аутор полази од тврдње да није случајно што се дјеца понашају агресивно у школи. Затим разрађује форме или видове агресије које се појављује међу дјецом школског узраста. Као узроке агресије ученика Лозић наводи: когнитивне карактеристике ученика, афективне карактеристике ученика и опште карактеристике ученика. Као узроке наводи: (1) ситуацију у друштву, (2) проблеме у породици, (3) утицај школе, (4) духовни аспект, (5) савремени стил живљења. Ове узроке аутор детаљније образлаже у контексту савременог шкоства у БиХ. Агресивна дјеца своје понашање најчешће објашњавају тезом да су испровоцирана. У том контексту мр Семко Лозић разлаже узрастне разлике, полне разлике и социјалну некомпетентност дјеце. Под насловом Како ученици и наставници опажају агресивно понашање аутор разликује ученике као жртве, ученике као насилнике, ученике као жртве и насилнике истовремено и ученике као свједоке. Свакој од ових група ученика треба педагошка помоћ. На концу овај рад доноси низ препорука о томе како редуковати насиље међу ученицима.

Рад припада проблематици докторске дисертације: ДА НЕ

Р. бр.	Аутори, наслов, издавач, број страница	Категорија
	Lozić, S. (2015). <i>Škola kao faktor rizika i zaštitni faktor pojave nasilja. Naša škola br. 4.</i>	
3.	Трећи рад, под насловом Lozić, S. (2015). <i>Škola kao faktor rizika i zaštitni faktor pojave nasilja. Naša škola br. 4.</i> Рад је прошао анонимне рецензије и прихваћен за објављивање, представља научни рад у категорији прегледних радова по чл. 46 Правилника о публиковању наућних публикација („Службени гласник Републике Српске“ бр. 7710 од 13.10.20101). Овај рад посвећен је првенствено социјализацији као фактору превенције насилништва над дјецом. Као препоруке за ефикасно дјеловање школе на плану спречавања вршњачког насиља аутор наводи: (1) препознати ране знакове и факторе ризика за насиље међу ученицима, (2) сачинити адекватан план интервенције, (3) уредити претпоставке за поштовање закона, (4) физички дизајнирати школску зграду као сигурно мјесто за ученике, (5) развити адекватну школску дисциплину, (6) сачинити квалитетан програм превенције насиља, (7) укључити родитеље и локалну заједницу, (8) евалуирати и наградити интервенције. Аутор на крају указује да су школе до сада недовољно посвећивале пажње овом феномену, да је вршљачко насиље маргинализовано као феномен, а да су школе својим начином рада подстицале управо то насиље.	
Рад припада проблематици докторске дисертације: <u>ДА</u> НЕ ДЈЕЛИМИЧНО		

Да ли кандидат испуњава услове?

ДА

НЕ

Кандидат испуњава услове.

ДА

III ПОДАЦИ О МЕНТОРУ/КОМЕНТОРА

Биографија ментора/коментора (до 1000 карактера):
 НЕНАД СУЗИЋ (11.10.1950, Прусци; Нови Град). Након завршене учитељске школе у Приједору завршио је педагогију и социологију на Филозофском факултету у Загребу. Магистрирао је на истом факултету на тему „Ученик као субјект моралног формирања“ 1989. године у Загребу. Докторску дисертацију је одбранио на Филозофском факултету у Београду на тему „Особине наставника и однос ученика према настави“ 1995. године.

Кретање у служби: Као учитељ ради 1970. године а као наставник у предметној настави 1971. године. Посао педагога обавља од 1976. до 1981. године у Центру основних школа Нови Град. Од 1981. до 1993. године професор је социологије и психологије у средњој школи. Од 1987. до 1993. године обавља посао помоћника директора а затим обавља дужност директора Школског центра у Новом Граду. Од 1993. до 1996. године ради као надзорник у Републичком педагошком заводу Бања Лука. Од 1996. године предаје педагогију на Филозофском факултету у Бањој Луци. У периоду од 1998. до 2000. године обавља дужност министра просвјете у Влади Републике Српске. Сада предаје педагогију и социологију образовања у Бањој Луци.

Радови из области којој припада приједлог докторске дисертације:

Р. бр.	Аутори, наслов, издавач, број страница
1.	Научни рад – истраживање: (М33: 1 бод; Оригинални научни рад на научном скупу међународног значаја: 10 бодова у РС) Suzić, N., & Branković, D. (2012). Informal youth violence. In M. Zhu (Ed.), <i>ICEEM 2012: International Conference on Economic, Education and Management</i> , (pp. 19–31). Shanghai: Hong Kong Education Society.
2.	Истраживање: (Научни рад на научном скупу националног значаја: 2 бода у РС) Suzić, N. (2013). Doživljaj sreće, nasilje i zlostavljanje mladih. U zborniku <i>Unapređenje kvalitete života djece i mladih</i> (str. 19–32). Tuzla: Udruženje za podršku i kreativni razvoj djece i mladih.
3.	Оригинални научни рад: (М23: 4 бода; Изворни рад у зборнику и часопису међународног значаја: 10 бодова) Suzić, N., & Lowder, H. (2013). Fear of the future and futurological orientations of students: The future is not a gift, it is an achievement. Work at International Conference “ <i>The 2013 International Conference on Advanced ICT for Education</i> ” (pp. 11–15). Hainan, China: Atlantis Press.
4.	Истраживање: (М23: 4 бода; Изворни рад у часопису међународног значаја: 10 бодова у РС) 214. Suzić, N. i Jevtić, B. (2014). Students as victims and bullies, their academic self-concept and interpersonal trust within family. <i>J. kul Journal</i> , 64(12). 120–130.
5.	Књига: (М12: 10 бодова; Научна монографија међународног значаја: 15 бодова у РС) 137. Suzić, N. (2009). <i>Passi verso una scuola inclusiva</i> . Trento, Italia: Erickson.

IV ОЦЕНА ПОДОБНОСТИ ТЕМЕ

IV.1 Формулација назива тезе (наслова)

Тема под насловом “Програм превенције вербалног насиља над и међу ученицима – експериментална провјера” поредставља вјечити изазов за педагошку теорију и праксу. Наиме, под овим насловом могуће је тестирати више програма вршњачког насиља, а да сваки програм има другачију основу, другачији приступ. На примјер, један програм се може базирати на селф-концепту ученика, други на односима између ученика и наставника, трећи на укључености ученика у наставу и тако даље.

Наслов тезе је формулисан коректно. Педагошки ареакивно и апликационо.
Тема “Програм превенције вербалног насиља над и међу ученицима – експериментална провјера” је у наслову добро формулисана и као таква подобна је за израду дисертације.

Наслов тезе је подобан?

ДА НЕ

Наслов тезе је подобан. ДА

IV.2 Предмет истраживања

Предмет истраживања је вербално насиље над и међу ученицима. Ово је најчешћи вид насиља у савременим школама, недовољно истражен. Вербално насиље има своју неформалну димензију и тешко се може регистровати. То је разлог да је овај феномен релативно неистражен, односно мало истражен. Јавља се у свбакодневним комуникацијама међу ученицима, а препознајемо га у виду: оговарања, сегрегације, медијског мобинга, вријеђања пред вршњацима, вријеђања преко интернета и ругања. Ово истраживање ће сигурно дати допринос разрјешавању вербалног насиља у школама.

Предмет истраживања је подобан?

ДА НЕ

Предмет истраживања је подобан. ДА

IV.3 Најновија истраживања познавања предмета дисертације на основу изабране литературе са списком литературе

Једно истраживање неформалног вршњачког насиља показује да неформално насиље није довољно истражено, а да има више форми које није лако регистровати: ругање, понижавање, подсмјехивање, сегрегацију, медијски мобинг, уцјене путем интернета и слично. Рад на ову тему објављен је у Шангају под насловом: **Suzić, N., & Branković, D.** (2012). Informal youth violence. In M. Zhu (Ed.), *ICEEM 2012: International Conference on Economic, Education and Management*, (pp. 19–31). Shanghai: Hong Kong Education Society. Постоји више истраживања ефикасности програма превенције вршњачког насиља (Табела 1).

Табела 1

Ефекти различитих програма у сузбијању насиља широм свијета

Аутор/и	Узорак	Доб	Држава	Програм	Ефекти
Bagley & Prichard (1998)	1200	5–11	Енглеска	Дјеловање социјалних радника и ђколе заједно.	Значајно смањење насиља међу ученицима обухваћеним истраживањем.
Cowie, H., & Olafsson, R. (2000)	207	Сред. школа	Енглеска	Антиагресорски програм уз вршњачку подршку	Значајно смањење насиља и повећање осјећаја сигурности
Leadbeater, Houghlund, & Woods (2003)	432	6	Западна Канада	Програм превенције вршњачког жртвовања, мучења.	Значајно смањење вршњачке агресије и повећање социјалних компетенција, смањење емоционалних

					проблема.
Mensini, Codecasa, Belenni & Cowie (2003)	289	11-14	Италија	Модел вршњачке подршке: интервентно успостављање пријатељства.	Значајно повећање броја вршњака спремних да заштите жртву.
Mueller & Parisi (2002)	28	8-9	САД	Обука наставника плус консултант.	Пораст способности наставника да се носе са насиљем.
Newman (1999), Olweus (1997)	2500	11-14	Норвешка	Укључивање одраслих ауторитета и породична топлина.	Значајно смањење насилништва и повећање подршке жртви.

У Табели 1 приказани су резултати различитих истраживања превенције вршњачког насиља широм свијета. Неупућени (нестручњаци) би могли рећи како је ова тема већ истраживана. Овдје јасно видимо да се иста тема може истраживати са више аспеката и у различитим програмима третирати.

Литература која прати радњу:

- Ajanović, DŽ. (1995). *Odgojna funkcija srednje škole*. Tešanj: Planjax.
- Ajanović, Dž. i Stevanović, M. (1998). *Školska pedagogija*. Sarajevo: Prosvjetni list.
- Ajanović, Dž. i Stevanović, M. (2006). *Metodika vannastavnih aktivnosti učenika*. Zenica: Pedagoški fakultet.
- Babić, V. (1983). *Međuljudski odnosi u školi*. Sarajevo: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Bagley, C., & Prichard, C. (1998). The reduction of problem behaviours and school exclusion in at-risk youth: An experimental study of school social work with cost-Benefit analyses. *Child and Family Social Work*, 3, 219–226.
- Bevanda, M. (2004). *Život (ne)svakidašnji – pedagoški ogleđi*. Sarajevo: Hrvatsko društvo za znanost i umjetnost.
- Bijeli papir (2003). *Zajednička strategija za modernizaciju osnovnog i općeg srednjeg obrazovanja u BiH*. Sarajevo: Obrazovne vlasti u BiH uz pomoć EC-TAER programa i Evropske unije.
- Bin, A. L. (2004). *Učionica bez nasilništva*. Beograd, Srbija: Kreativni centar.
- Brkić, M. (1985). *Teorija i praksa moralnog odgoja*. Sarajevo: Veselin Masleša.
- Brkić, M. (1999). Odgoj za demokratiju, temeljno ljudsko pravo i obaveza. *Zenica: Didaktički putokazi br. 14* (str. 28–39).
- Cowie, H., & Olafsson, R. (2000). The role of peer support in helping the victims of bullying in a school with high levels of aggression. *School Psychology International*, 21, 79–94.
- Čaušević, R. (2003). *Trauma i škola*. Zenica: Dom štampe.
- Dizdarević, I. (1997). *Kakvu ličnost obrazujemo*. Sarajevo: Zbornik radova (Obrazovanje u BiH).
- Đorđević, B. i Đorđević, J. (1988). *Učenici o svojstvu nastavnika*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Enciklopedijski riječnik pedagogije (1963). Zagreb: Matica Hrvatska.
- Filipović, N. (1988). *Mogućnosti i dometi stvaralaštva učenika i nastavnika*. Sarajevo: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Fočo, S. (2003). *Sociologija odgoja i obrazovanja*. Zenica: Dom štampe.
- Glasser, W. (1993). *Nastavnik u kavalitetnoj školi*. Zagreb: Educa.

- Glasser, W. (2005). *Kvalitetna škola bez prisile*. Zagreb: Educa
- Grandić, R. i sar. (2007). *Prilozi porodičnoj pedagogiji*. Novi Sad: Savez pedagoških društava Vojvodine.
- Grandić, R. i sar. (2008). *Prilozi teoriji škole*. Novi Sad: Savez pedagoških društava Vojvodine.
- Grant, W. (1997). *Resolving conflicts. How to turn conflict into cooperation*. Rockport, MA: Element Books.
- Herceg, V. (1984). *Nastavnik u svaremenoj nastavi*. Sarajevo: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Heeting, H. (1997). *Humana škola: škola mišljenja na nov način – vještina praktičnog uma*. Zagreb: Educa.
- Hopić, D. (2008). Nasilje među djecom. *Didaktički putokazi br. 46*, XIV, 7–16.
- Ilić, M. i drugi (1991). *Nastavnik u uslovima savremenih promjena*. Banja Luka: Pedagoška akademija.
- Kim, S., Kim, S-H., & Lamphaus, R. W. (2010). Is aggression the same for boys and girls? Assessing measurement invariance with confirmatory factor analysis and item response theory. *School Psychology Quarterly*, 25(1). 45–61. doi. 10.1937/a0018768
- Knežević-Florić, O. (2007). *Osnovi socijalne pedagogije*. Novi Sad: Savez pedagoških društava Vojvodine.
- Krneta, Lj. (1981). *Škola na putevima progresu*. Sarajevo: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Kvašćev, R. (1975). *Posticanje i sputavanje stvaralačkog ponašanja ličnosti*. Sarajevo: Svjetlost.
- Krkluš, S. (1977). *Učenje u nastavi otkrivanjem*. Novi Sad: Pedagoško društvo Vojvodine.
- Leadbeater, B., Hoglund, W., & Woods, T. (2003). Changing context? The effects of a primary prevention program on classroom levels of peer-relational and physical victimization. *Journal of Community Psychology*, 31, 397–418.
- Lozić, S. (2014). *Sigurna škola iz perspektive nastavnika*. Novi Sad: Pedagoško društvo Vojvodine.
- Lozić, S. (2015). *Agresivnost i ponašanje učenika*. *Naša škola br. 72*, (str. 19–37).
- Lozić, S. (2016). Mjesto i uloga učesnika/sudionika odgojno-obrazovnog procesa u savremenom kurikulumu škole. *Naša škola br. 76*, (str. 59–75).
- Mandić, P. (1980). *Humanizacija odnosa u školi*. Sarajevo: Prosvjetno-pedagoški Zavod.
- Matijević, M. (1991). *Osnovna škola na pragu 21. stoljeća*. Zagreb: Educa
- Mavrak, M. (2002). *Praktikum za kreativniji rad učenika i nastavnika*. Sarajevo: MDD.
- Mensini, E., Codecasa, E., Benelli, B., & Cowie, H. (2003). Enhancing children's responsibility to take action against bullying. Evaluation of a befriending intervention in Italian middle schools. *Aggressive Behavior*, 29, 1–14.
- Mravar, P. (2007). Slovenska iskustva o sprečavanju nasilja u školama. *Napredak br. 4*, 512–533.
- Mueller, E. E., & Parisi, M. J. (2002). *Ways to minimize bullying*. Unpublished master's thesis. Saint Xavier university, Chicago.
- Muminović, H. (2000). *Mogućnosti efikasnijeg učenja u nastavi*. Sarajevo: Des.
- Mužić, V. (1973). *Metodologija pedagoškog istraživanja*. Sarajevo: Zavod za izdavanje udžbenika.
- Newman, D. A. (1999). *The effectiveness of a psychoeducational intervention for classroom teachers aimed at reducing bullying behavior in middle school students*. Unpublished doctoral dissertation. University of Georgia, Athens.
- Olport, G. (1991). *Sklop i razvoj ličnosti*. Bugojno: Katarina.
- Olveus, D. (1998). *Nasilje među djecom u školi*. Zagreb: Školska knjiga.

- Olweus, D. (1997). Bully/victim problems at school: Facts and intervention. *European Journal of Psychology of Education*, 12, 495–510.
- Pašalić-Kreso, A. (2004). *Koordinate obiteljskog odgoja*. Sarajevo: Nacionalna i Univerzitetska biblioteka BiH;
- Palov, M. (1982). Pedagog kao stručni saradnik u funkciji unapređivanja vaspitno-obrazovnog rada. *Nastava i vaspitanje br. 3-4.*, (str. 22–37).
- Pedagoška enciklopedija II (1989). Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Pivac, J. (1988). *Škola u svijetu promjena*. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Potkonjak N. (2003). *XX vek – ni vek deteta – ni vek pedagogije*. Novi Sad: Pedagoško društvo Vojvodine.
- Pehar, L. (2007). *Psihološke posljedice reforme osnovne škole*. Sarajevo: Službeni list Bosne i Hercegovine.
- Previšić, V. (2007). *Kurikulum: teorije-metodologije-sadržaja-strukture*. Zagreb: Školska knjiga.
- Rumpf, J. (2009). *Vikati, udarati, uništavati*. Zagreb: Naklada Slap.
- Rašidagić, E. K. (2006). *Problemi djece i omladine u kontekstu ljudskih prava u BiH*. Sarajevo: Rabic.
- Rozenberg, M. (2002). Jezik saosjećanja. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Slatina, M. (2002). Obrazovni menadžment u Bosni i Hercegovini. *Didaktički putokazi, br. 27* (str. 16–29).
- Slatina, M. (2005). *Od individue do ličnost, uvođenje u teoriju konfluentnog obrazovanja*. Zenica: Dom štampe.
- Stevanović, M. (1996). *Odgoj u obitelji i školi*. Pula: Nezavisno izdanje.
- Stevanović, M. (2004). *Škola po mjeri učenika*. Varaždinske Toplice: Znanstvena biblioteka.
- Srna, J. (2003). *Nasilje*. Beograd: IP Žarko Albulj.
- Suljkić-Hadžić, M. (2005). Važnost uloge nastavnika kako nositelja promjena. *Naša škola br. 32.* (str.13–25).
- Suzić, N. (2005). *Pedagogija za XXI vijek*. Banja Luka: TT-Centar.
- Suzić, N. (2013). Doživljaj sreće, nasilje i zlostavljanje mladih. U zborniku *Unapređenje kvalitete života djece i mladih* (str. 19–32). Tuzla: Udruženje za podršku i kreativni razvoj djece i mladih.
- Suzić, N., & Branković, D. (2012). Informal youth violence. In M. Zhu (Ed.), *ICEEM 2012: International Conference on Economic, Education and Management*, (pp. 19–31). Shanghai: Hong Kong Education Society.
- Šehović, M. i Tomić, R. (2004). Najozbiljniji oblik ugrožavanja prava djeteta. *Prosvjetni list, br. 913*, 10–11.
- Terzić, Đ. (1995). Nasilje prema djetetu (zlostavljanje). *Napredak – časopis za pedagojsku teoriju i praksu, br. 4.* 421–426.
- Tillman, K. J. (1994). *Teorija škole*. Zagreb: Educa.
- Trifunović, V. (2005). Socijalni uslovi i neprilagođeno ponašanje učenika. *Inovacije u nastavi XVIII*, 73–82.
- Vrgoč, H. (1999). Agresivnost(nasilje) u školi. Zagreb: Hrvatski pedagoški književni zbor.
- Vukasović, A. (1999). *Obitelj – vrelo i nositeljica života*. Zagreb: Hrvatski katolički zbor, „MI“.
- Zganec-Brajša, A. (2003). *Dijete i obitelj – emocionalni i socijalni razvoj*. Zagreb: Naklada Slap.
- Zloković, J. i Bilić, V. (2006). Emocionalno i tjelesno nasilje nad djecom. *Napredak – Časopis za pedagojsku teoriju i praksu, br. 1* (str. 23–33).

IV.4 Циљеви истраживања

Циљ истраживања је тестирати ефикасност програма сузбијања вербалног насиља међу ученицима. Ако, наиме, знамо да вербално насиље претходи физичком, јасно је да ће овај програм имати посебан значај. Остварењем овог циља повећаће се знање наставника о овом феномену, поспјешити ће се њихова ефикасност у раду са ученицима на редуцији и превенцији насиља међу ученицима. Један од циљева биће израда програма превенције вербалног насиља, а тај програм омогућиће израду ширих апликативних програма у школама. Овај програм ће бити експериментално тестиран и конкретно приказан након примјене. Основни циљ је смањити, односно елиминисати вербално насиље нед и међу ученицима.

Циљеви истраживања су одговарајући?

Циљеви истраживања су одговарајући.

ДА

ДА НЕ

IV.5 Хипотезе истраживања: главна и помоћне хипотезе

Основна, односно радна хипотеза од које аутор полази је да ће програм редуције и сузбијања вербалне агресије међу ученицима показати статистички значајне учинке, да ће резултирати смањењем агресије и да ће верификација овог програма омогућити другим школама да изграде властити квалитетан програм прилагођен њиховим ученицима и условима.

Рјешење проблема сузбијања агресије доноси експериментални програм у коме ће ученици проћи фазе идентификације са жртвом агресије, са агресором и проматрачем. Очекује се да ће овај програм редуковати вршњачку агресију међу ученицима.

Хипотезе истраживања су јасно дефинисане?

Хипотезе истраживања су јасно дефинисане.

ДА

ДА НЕ

IV.6 Очекивани резултати хипотезе

Уколико експеримент покаже да је вршњачко насиље могуће редуковати организованим и добро постављеним програмом, ово ће бити немјерљив допринос свакој школи која има намјеру да редукује, односно сузбије вршњачку агресију међу ученицима. Једно мета-аналитичко истраживање у Орегону показало је да у осамнаест земаља и различитих школа вршњачком насиљу приступају од игноранције до сериозних и озбиљних програма (Merrell, Gueldner, Ross, & Isava, 2008). Од осамнаест тестираних само три нису дала пожељне ефекте. Морамо поћи од претпоставке да се агресија ученика цивилизацијски разликује у БиХ и САД, али и од тога да неки аспекти агресије вриједи за све средине и културе на свијету. То је један од најозбиљнијих основа значаја истраживања које намјерава реализовати мр Семко Лозић у оквиру теме "Програм превенције вербалног насиља над и међу ученицима – експериментална провјера".

Очекује се да ово истраживање:

- Научно тестира ефикасност једног програма за сузбијање вршњачког насиља;
- Резултира примјенљивим програмом сузбијања вршњачког насиља у школама;
- Верификује инструментариј за мјерење нивоа вршњачког насиља;
- Даде допринос примјени наулне методологије у истраживању неформалног

насиља над и међу младима.
Ови, и други, налази даће несумњив допринос педагошкој теорији и пракси.

Очекивани резултати представљају значајан научни допринос? **ДА** **НЕ**
Очекивани резултати представљају значајан научни допринос. ДА

IV.7 План рада и временска динамика

Ученици и наставници ће попунити батерију инструмената који су посвећени дијагностици вршњачког вербалног насиља (Види прилоге 1–5). Након тога, наставници ће реализовати експериментални програм сузбијања вербалног насиља у одјељењским заједницама (Види прилоге 6–14). Након реализације програма слиједи поновно тестирање ученика и наставника истим инструментима како би се утврдила статистичка значајност разлика између иницијалног и финалног мјерења.
Сви подаци о иницијалним и финалним мјерењима, о ефикасности експерименталног програма, биће унесени у статистички програм СПСС Статистика Фор Виндовс а налази ће методолошки бити адекватно укрштени, статистички обрађени и методолошким методама упоређени.
Временску динамику овдје није могуће дати јер се не зна да ли ће Сенат Универзитета у Бањаој Луци и када одобрити ову тему. Ако тема буде одобрена, експеримент ће бити реализован у другом полуугодишту школске 2017/2018. године.

План рада и временска динамика су одговарајући? **ДА** **НЕ**
План рада и временска динамика су одговарајући. ДА

IV.8 Метод и узорак истраживања

Мр Семко Лозић у истраживању теме “Програм превенције вербалног насиља над и међу ученицима – експериментална провјера” намјерава користити експеримент. Основна карактеристика научности овог приступа је обновљивост. Управо ту обновљивост аутор намјерава обезбиједити тако да било ко може провјерити налазе овог истраживања уколико сматра потребним.
Узорак истраживања ће представљати ученици четири средње школе у Травнику: 1) МСШ „Травник“, 2) КСШЦ „Петар Барбарих“, 3) МСШ „Техничка школа“ и 4) МСЕУШ „Травник“. Биће обухваћено 219 ученика првог и другог разреда средње школе и 64 наставника.

Метод и узорак су одговарајући? **ДА** **НЕ**
Метод и узорак су одговарајући. ДА

IV.9 Мјесто, лабораторија и опрема за експериментални рад

Комплетан експеримент ће бити реализован у Травнику.
Опрема за ово истраживање није потребна, а умнажање инструмената, припрему програма и друге техничке припреме обавиће мр Семко Лозић.

Услови за експериментални рад су одговарајући? **ДА** **НЕ**
Услови за експериментални рад су одговарајући. ДА

IV.10 Методе обраде података

Сви подаци о иницијалним и финалним мјерењима, о ефикасности експерименталног програма, биће унесени у статистички програм СПСС Статистика Фор Виндовс а налази ће ^{методолошки} бити адекватно укрштени, статистички обрађени и методолошким методама упоређени. Све налазе аутор намјерава адекватно протумачити и на крају дати властиту дискусију и закључак. Статистички програм за обраду података је SPSS 20 Statistica For Windows.

Предложене методе су одговарајући?

ДА НЕ

Предложене методе су одговарајуће.

ДА

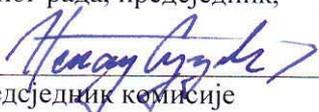
V ЗАКЉУЧАК

Кандидат је подобан	<u>ДА</u>	НЕ
Тема је подобна	<u>ДА</u>	НЕ

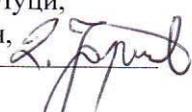
Образложење (до 500 карактера):

Кандидат мр Семко Лозић испуњава услове да приступи изради докторске тезе под насловом “Програм превенције вербалног насиља над и међу ученицима – експериментална провјера”. Ради се о експерименталном тестирању програма за који очекујемо да ће резултирати смањењем вршњачког насиља. Не ради се о експерименту са паралелним групама, већ о иницијално-финалном мјерењу који има за циљ да установи да ли се вербално насиље статистички значајно смањило. Овај приступ је на трагу бројних истраживања (Види страну 6 овог Извјештаја) која показују да је израда програма за превенцију и смањење вршњачког насиља дала позитивне педагошке ефекте.

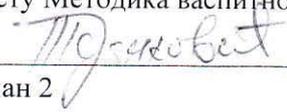
Проф. др Ненад Сузић, Редовни професор на
Филозофском факултету Бања Лука, биран на
предметима Опште падагогија и Методика
васпитно-образовног рада, председник,

Председник комисије

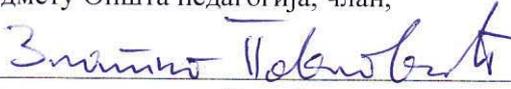
Проф. др Драженко Јоргић, Ванредни професор
на Филозофском факултету у Бањој Луци,
биран на предмету Андрагогија, члан,

Члан 1

Проф. др Тања Станковић-Јанковић, Ванредни
професорна Филозофском факултету у Бањаој
Луци, бирана на предмету Методика васпитно-
образовног рада, члан,

Члан 2

Проф. др Златко Павловић, Ванредни професор
на Филозофском факултету Пале, биран на
предмету Општа педагогија, члан,

Члан 3

Прилог 1

ННО СКАЛЕР

Насиље – неформални облици ($\alpha = 0,94$)
(Suzić i Branković, 2011)

Име: _____ Назив школе: _____
Година рођења: _____ Разред: _____
Школски успјех претходне год.: _____ Учесће у шк. слободним активностима: _____
Ако је претходни одговор потврдан, наведи која је то активност: _____
Занимање родитеља: а) отац: _____ б) мајка: _____

Ово је истраживање у коме желимо сазнати о насиљу младих и насиљу над младима. Намјера је да помогнемо дјецима која имају проблема са насиљем. Ваши искрени одговори биће посебно корисни у тој помоћи. Молимо вас да искрено одговорите на сва питања, да ни једно не прескочите те да се не враћате на питања која сте већ одговорили.

На сва питања одговарате скалом: 0 = не, никад, 1 = ријетко, 2 = често, 3 = скоро увијек. Један од ових бројева заокружите поред сваког питања.

Оговарање ($\alpha = 0,91$)

1. Неко протура причу окол да се ти дрогираш.
2. Неко је налагао како ти крадеш.
3. Не позивају те на рођендане јер немаш пара за поклоне.
4. Неко је лагао како је с тобом водио љубав.
5. Неко те наводи да вршиш насиље над другима.
6. Неко је напричао како те родитељи стално туку код куће.
7. Нако ти се преко школског разгласа ругао.
8. Чим те почну нападати и вријеђати, ти се приклониш насилничкој групи.
9. Неко те је пред свима назвао себичним и егоистом, шкртицом.
10. Неко те пред свима назвао плачљивком и слабићем.
11. Неко ти је погрдни надимак писао по школској табли.
12. Неко је пред другом дјецом рекао како се додвараш и улизујеш наставнику.
13. У твојем присуству неко је омаловажавао твој школски успјех.
14. Неко те је пред свима рекао да си тужибаба.
15. Неко је писао ружан графит који се односи на тебе.
16. Неко је исписао графите на јавном мјесту о теби.

Сегрегација ($\alpha = 0,81$)

17. Џаба износиш приједлоге кад вршњаци неће да их прихвате.
18. Неко од дјеце ти брани да се укључиш у игру са осталима.
19. Не дају ти да будеш главни ни у чему, да будеш вођа.
20. У школи сви теби наређују.
21. Вршњаци сматрају да се на тебе не треба ослонити јер ти ништа не иде за руком.
22. На часу физичког васпитања нико неће да буде твој пар.
23. Неко се јавно пред свима наругао твојем изгледу.

Медијски мобинг ($\alpha = 0,84$)

24. Примаш увредљиве фотографије на мобилном телефону.

25. Примаш увредљиве видео поруке на мобилном телефону.
26. Примаш увредљиве трачеве на мобилном телефону.
27. Примаш увредљиве текстуалне поруке на мобилном телефону.
28. Примаш увредљиве позиве на мобилном телефону.
29. Добио си писмо или цедуљицу ружног садржаја.

Вријеђање пред вршњацима ($\alpha = 0,79$)

30. Неко је измишљао и причао нешто ружно о теби.
31. Чуо си да друга дјеца воле да те оговарају.
32. Неко је твојим познаницима слао ружне поруке о теби.
33. Најбољи друг/арица те је отрачао, рекао ружне ријечи о теби.
34. Неко те називао погрдним именима пред вршњацима.
35. Неко ти јавно додацује ружан надимак.
36. Неко ти је јавно рекао да си смотан.
37. Неко те јавно прозвао да си дебео или мршав.

Вријеђање прко Интернета ($\alpha = 0,77$)

38. Примаш увредљиве фотографије на интернету.
39. Примаш увредљиве позиве на интернету.
40. Примаш увредљиве видео поруке на интернету.
41. Примаш увредљиве текстуалне поруке на Интернету.
42. Примаш увредљиве трачеве на интернету.

Ругање ($\alpha = 0,73$)

43. Неко се јавно ругао томе да ти вјерујеш у Алаха, Христа – ругао се твојој вјери пред тобом.
44. Неко је погрдно и подругљиво вријеђао твоју националност.
45. Неко се јавно пред свима наругао твојим патикама, твојој одјећи.

Прилог 2

МИС-СКАЛЕР Мјере индикатора среће (Suzić, 2013)

Ајтем	Компонента		
	1 $\alpha = 0,94$	2 $\alpha = 0,86$	3 $\alpha = 0,67$
1. Овдје сви имају једнака права на образовање.	0,86		
2. Ако се човјек разболи, здравствено осигурање и држава ће преузети бригу око њега, он нема бриге око тога.	0,83		
3. Код нас влада пуна слобода говора.	0,81		
4. Ако би нас напала нека држава, заштитиле би нас Уједињене Нације.	0,80		
5. Знам да ћу када остарим бити заштићен у друштву, имати добру пензију.	0,77		
6. У школи или на послу влада подршка и висок ниво културе међу људима.	0,77		
7. Људи који се баве умјетношћу и културом овдје су подржани и уважени.	0,74		
8. Сви грађани су пред законом једнаки.	0,71		
9. Постоје моралне норме које сви поштују, млађи уважавају старије, нико није привилегован.	0,71		
10. Одмор, рекреација и спорт код нас су свима једнако доступни.	0,66		
11. Осјећам да живим испуњен живот, да нема празнине.	0,65		
12. Људи око мене, они с којима долазим у додир, више ће човјеку помоћи него одмоћи.	0,60		
13. Нема празних дана и празног хода код мене, имам планове и на њима радим.	0,59		
14. Овдје сви имају једнака права на образовање.	0,58		
15. Свако је заштићен од неправде, ако се жали помоћи ће му полиција (управа школе).	0,57		
16. Градови су све чистији, а људи предузимају све да еколошки уредимо своју околину.	0,49		
17. Моја породица и ја имамо довољно пара за храну и основне потребе, остало није важно.		0,72	
18. Осјећам понос што припадам једној групи, једном слоју људи, с којим живом.		0,70	
19. Задовољан сам својим статусом у друштву.		0,67	
20. Имам изврсне односе у фамилији и са пријатељима.		0,67	
21. Ма каква криза да буде у друштву, ја ћу наћи начина да зарадим колико ми треба.		0,55	
22. Осјећам да могу остваити утицај у друштву у коме живим.		0,44	
23. Нико ме физички не дира и осјећам се сигурно.			0,77
24. Здрав сам и немам страх од болести.			0,71
25. Не плаши ме да ће се десити нека несрећа, потрес или слично.			0,69

Напомена: Метод екстракције: Анализа главних компонената; Метод ротације: Квартимакс са Кајзеровом нормализацијом; Ротација остварена са 6 итерација

Б. Колико често ти направиш неке од ових ствари у школи? У сваком реду означи знаком X колико често то направиш:

1. Вријеђаш другу дјецу на ружан начин
2. Говориш ружне ријечи.
3. Пријетиш другима.
4. Удариш или гурнеш неког.
5. Неког јако истучеш.
6. Изгубиш или уништиш туђе ствари.
7. Тражиш туђи новац на силу.
8. Неког озлиједиш.
9. Избацујеш друге из игре или не обрађаш пажњу на њих.
10. Говориш ружно о некоме.
11. Додирујеш неког по тијелу на неугодан начин.

Скоро сваки дан (често)	Ријетко или никад	Никад

3) Колико можеш рачунати на помоћ и подршку наставника уколико те неко малтретира?

- а) Уопште не могу рачунати на њихову помоћ и подршку.
- б) Углавном не могу рачунати на њихову помоћ и подршку.
- в) Дјелимично могу рачунати на њихову помоћ и подршку.
- г) Углавном могу рачунати на њихову помоћ и подршку.
- д) Потпуно могу рачунати на њихову помоћ и подршку.

Хвала за одговоре!

Прилог 4

СИН-СКАЛЕР Симптоми изложености насиљу

Име и презиме наставника:	Предмет:
Године радног стажа:	Година рођења:

Име дјетета на које се процјена односи:	
Разред који дијете похађа:	Успјех на крају школске године:

Овај инструмент намијењен је процјени изложености дјетета вршњачком насиљу. Попуњава се увијек за конкретно дијете и потребно је да га попуни наставник или педагог који добро познаје и редовно прати дијете и његов рад у школи. На сва питања одговара се скалом: 0 = *никада*, 1 = *повремено*, 2 = *често* и 3 = *увијек*.

Школско постигнуће

1. Уочљиво је изостајање ученика са наставе или појединих часова.	0 1 2 3
2. Евидентан је пад успјеха, оцјене су знатно ниже него раније.	0 1 2 3
3. Ученик показује губитак интересовања за школске обавезе.	0 1 2 3
4. Ученик не ради домаћу задаћу.	0 1 2 3
5. Ученик се тешко концентрише на часу.	0 1 2 3
6. Ученик се лако збуњује, мисли су му неповезане.	0 1 2 3
7. Ученик показује сметње у учењу.	0 1 2 3
8. Изгубио је интересовање за секције и ваннаставне активности.	0 1 2 3
9. Ученик напушта и оне активности које је у настави волио.	0 1 2 3
10. За вријеме одмора настоји бити у близини наставника или зборнице.	0 1 2 3
11. На часовима не прати градиво, дјелује као одсутан.	0 1 2 3

Социјални симптоми

12. Ученик је усамљен, повучен.	0 1 2 3
13. Настоји се изоловати од осталих ђака.	0 1 2 3
14. Слаба је или никаква комуникација с вршњацима.	0 1 2 3
15. Дијете нема пријатеља.	0 1 2 3
16. Непопуларан је.	0 1 2 3
17. Посљедњи је кога бирају у неки тим.	0 1 2 3
18. Не показује интересовање за хумор.	0 1 2 3
19. Претјераним или усиљеним хумором жели бити популаран, привући пажњу.	0 1 2 3
20. Дјеца га исмијавају.	0 1 2 3
21. Дјеца га зачикавају.	0 1 2 3
22. Друга дјеца га вријеђају.	0 1 2 3
23. Друга дјеца га гурају, а он се не брани.	0 1 2 3
24. Избјегава погледе очи-у-очи.	0 1 2 3
25. Дијете узмиче пред другима, могу га злостављати и они који нису	0 1 2 3

физички јачи од њега.	
26. Друга дјеца га провоцирају на националној или вјерској основи.	0 1 2 3
27. Не жали се и не бори за своја права.	0 1 2 3

Физички симптоми

28. Дијете је често болесно.	0 1 2 3
29. Дијете се често жали на болове у стомаку или главобољу.	0 1 2 3
30. Видљиве су огреботине и модрице по тијелу.	0 1 2 3
31. Одјећа је поцијепана и видљиво испрљана.	0 1 2 3
32. Лични предмети су оштећени, а дијете нема образложење за то.	0 1 2 3
33. Појавило се нагло муцање и замуцкивање.	0 1 2 3
34. Дјеца га провоцирају зато што је дијете екстремно дебело или мршаво, што има екстремно низак или висок раст и слично.	0 1 2 3
35. Дијете је нагло изгубило апетит.	0 1 2 3
36. Евидентна је уоченост и слаба координација покрета.	0 1 2 3
37. Вршњаци га провоцирају зато што је физички слабији од осталих.	0 1 2 3
38. Дијете има погнута рамена и спуштену главу.	0 1 2 3

Емоционални симптоми

39. Евидентна је изненадна промјена у расположењу.	0 1 2 3
40. Евидентна је изненадна промјена у понашању.	0 1 2 3
41. Ученик је стидљив и несигуран.	0 1 2 3
42. Ученик је видно нерасположен.	0 1 2 3
43. Ниво самопоуздања и самопоштовања опада.	0 1 2 3
44. Видљива је плашљивост и стални опрез.	0 1 2 3
45. Дијете је нервозно и неспокојно.	0 1 2 3
46. Дијете је забринуто и несигурно.	0 1 2 3
47. Дијете се лако расплаче, без правог разлога.	0 1 2 3
48. Емотивно је узнемирен.	0 1 2 3
49. Нагло мијења расположење.	0 1 2 3
50. Дијете себе окривљује за све, за што треба и нетреба.	0 1 2 3
51. Видно се брине за своју сигурност.	0 1 2 3
52. Дијете прича о самоубиоству.	0 1 2 3

Prilog 5

ПАПА – Скала

Процјена агресивног понашања адолесцената – Скала за наставнике
BASC TRS – Behavior Assessment System for Children – Teacher Rating Scale
(Reynolds & Kamphaus, 1992; In Kim, Kim, and Kamphaus, SPQ br. 1/2010, str. 48)

Na sva pitanja odgovara se skalom: 1 = *nikad*, 2 = *ponekad*, 3 = *često* i 4 = *skoro uvijek*.

1.	Преписе се да би доказао како је у праву.	1	2	3	4
2.	Пријети да ће повриједити другу дјецу.	1	2	3	4
3.	Криви остале.	1	2	3	4
4.	Злоставља вршњаке.	1	2	3	4
5.	Ломи ствари друге дјеце.	1	2	3	4
6.	Инати се, опонира наставнику.	1	2	3	4
7.	Наређује свима око себе.	1	2	3	4
8.	Критикује друге.	1	2	3	4
9.	Другу дјецу назива погрдним именима.	1	2	3	4
10.	Намеће се, доминира.	1	2	3	4
11.	Задиркује вршњаке.	1	2	3	4
12.	Жали се на правила.	1	2	3	4
13.	Удара, туче другу дјецу.	1	2	3	4
14.	Кмезав је, плачљив.	1	2	3	4

Prilog 6

ННПК

Ненасилна педагошка комуникација – Опажање и атрибуција
(Suzić, 2017)

Циљ рада: Да ученици науче разликовати атрибуцију, односно вредновање од опажања, односно констатовања чињеница. Када неке дајемо оцјену понашања или урађеног, ми смо у позицији да комуницирамо насилно. Ненасилна комуникација подразумијева опажање, а не атрибуцију. Дјеца ту атрибуцију свакодневно доживљавају у школама. Ако науче да је разликују од опажања, лакше ће подносити ту врсту вербалног насиља, односно моћи ће да се боре против таквог насиља.

Потребна средства: - Празан лист за рад група.

Ток рада

1. Корак: Најава циља рада

Наставник најављује циљ рада: Данас ћемо научити разликовати опажање, односно констатовање чињеница од атрибуције, односно вредновања понашања и ријечи.

Наставник даље објашњава ову разлику користећи слику из књиге Маршала Розенберга.

— Опажање помијешано са процјеном —

Опажање одвојено од процјене

1. Корак: Подјела одјелења на групе и групних задужења

Одјелење се дијели на групе од по пет чланова. Свака група себи даје атрактивно име. Задатак сваке групе је да одиграју један модел у коме ученици опонашају два наставника: једног који користи атрибуцију и другог који користи опажање. Ове презентације ће оцијенити друге групе, а група која изводи презентацију не оцјењује сама себе. Оцјене су од један = слабо до 10 = веома успјешно. Оцјене су групне, односно свака група даје једну оцјену коју чланови међусобно договоре. На табли се уноси скор сваке групе.

2. Корак: Групна презентација

Свака група изводи своју презентацију. Ове презентације вреднују остале групе. У табели исцртаној на табли. Скор сваке групе се уноси у табелу на зидном панелу на коме ће на крају бити проглађена побједничка група у обуци за ненасилну вербалну комуникацију.

3. Корак: Тестирање

Наставник тестира ученике тестом ОА (Опажање–атрибуција). Појединачни скорови ученика се сабирају за групу и уписују на групни панел на зиду.

4. Корак: Завршавање

Наставник отвара бреинсторминг са ученицима о опажању и атрибуцији, односно о вербалном насиљу.

Радионица се завршава питањима о којима се води расправа са ученицима:

- Шта смо научили?
- Желимо ли поново овако радити?
- Колико ће нам ово користити у животу?

Прилог 7
ННПК
Ненасилна педагошка комуникација – Емоције
(Suzić, 2005)

Циљ рада: Да ученици вјежбају ненасилну комуникацију на моделима који третирају интерперсоналне односе између ученика и наставника. Моделе ученици сами креирају и играју пред разредом. Тиме се подстиче креативност ученика као и способност ненасилног комуницирања. Сврха вредновања групних презентација је јачање одговорности појединца за групно остварење као и аналитичких способности ученика.

Потребна средства: - Празан лист за рад појединаца и група,
- Графоскопска фолија "Четири смјера ненасилне педагошке комуникације".

Ток рада

1. Корак: Најава циља рада и формирање група

Наставник најављује циљ рада: ненасилна комуникација. Кратко објашњава теоретско полазиште о ненасилној комуникацији користећи слајд "Четири смјера ненасилне педагошке комуникације". Слиједи подјела разреда у групе од по 4–6 чланова. Свака група даје себи атрактивно име.

2. Корак: Креирање ситуације – постављање проблема

Група дискутује о неком проблему који се односи на неки лош поступак наставника. Проблем може бити актуелан, али и из прошлости – нешто што је неки члан групе доживио у току школовања. Група усаглашава један проблем који ће презентовати.

3. Корак: Припрема презентације

Презентација се одвија по моделу са фолије "Четири смјера ненасилне педагошке комуникације". На примјер, ради се о проблему нефер поступка наставника према ученику. Један члан групе ће глумити наставника, други ће ту ситуацију одиграти као ученик који окривљује себе, трећи као ситуацију у којој окривљује наставника, четврти ће исказати своја осјећања и потребе а пети ће показати како је слушао и разумио осјећања и потребе наставника. Ученике треба подстаћи да моделе креирају што живописније и ако је могуће тако да одређени наставници буду препознати.

4. Корак: Презентација

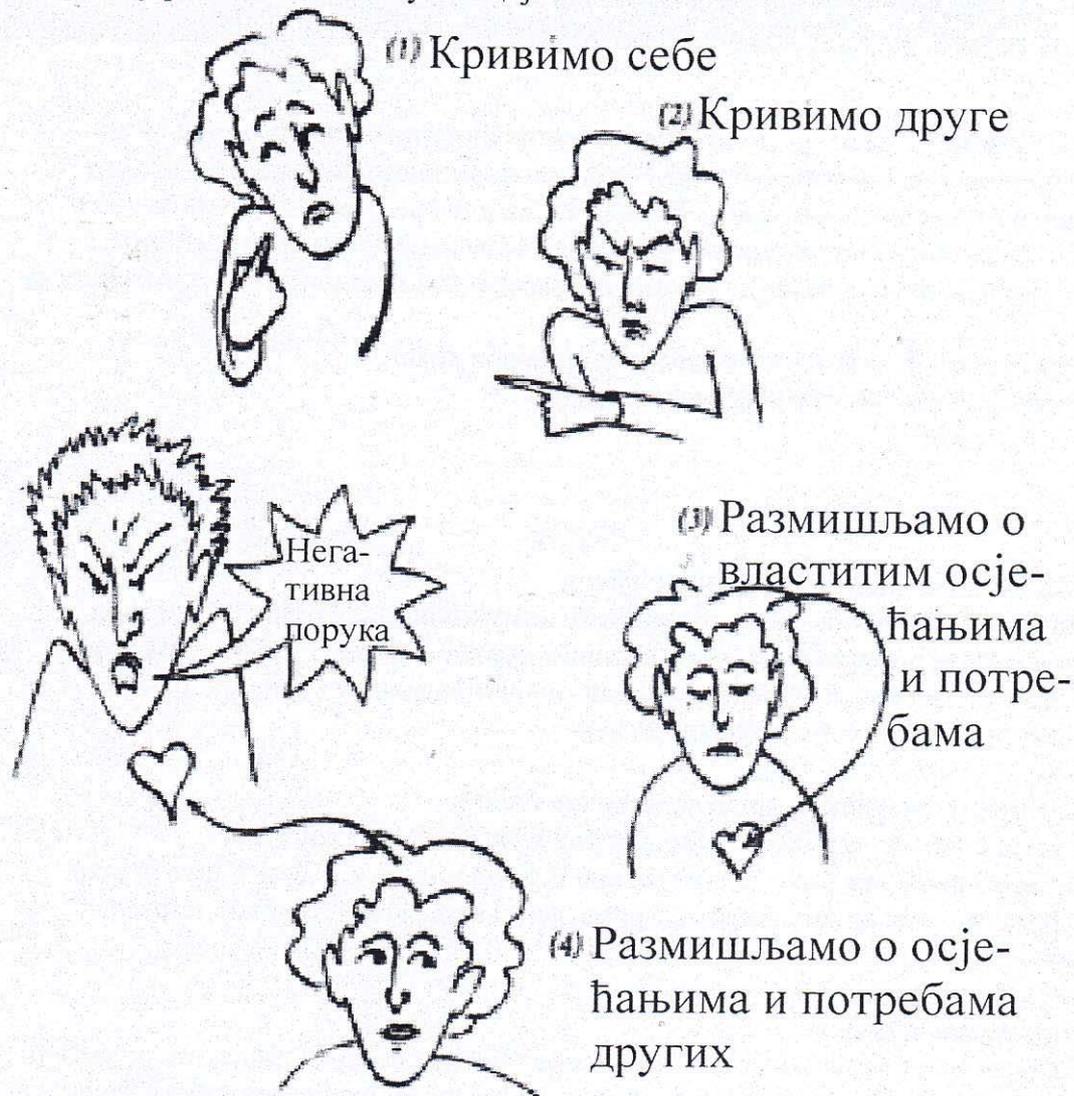
Свака група пред разредом игра свој модел, своју ситуацију. Остале групе прате и оцјењују презентацију групном оцјеном од један до десет. На табли су исписана имена група, а сада се биљеже оцјене које групе остварују при презентацији. Укупан скор показује побједника и ранг осталих група.

5. Корак: Закључивање – евалуација

Фронтално, у виду бреинсторминга или на неки други начин наставник дискутује са ученицима о томе: а) шта смо научили – да је најбољи смјер ненасилне педагошке комуникације четврти: слушати осјећања и потребе другог, б) како смо се

осјећали и в) да ли желимо још оваквих радионица.

Четири смјера ненасилне комуникације

(Rozenberg, 2002, str. 58)

Прилог 8

NNPK

Ненасилна педагошка комуникација – Шешир потреба

Циљ радионице је да ученици препознају потребе друге дјеце. Дјеца су у правилу егоцентрична и потребно је да вјежбају емпатију како би препознала потребе других. Ово се остварује такмићењем међу групама. Свака потреба праћена је емоцијом, а те емоције треба повезати са одређеном потребом.

Потребна средства: картон за групни пано, картонска кутија (умјесто шешира)

Ток рада

1. Корак: Уводно излагање наставника

Наставник објашњава потребе човјека, објашњава везу потреба и емоција и најављује циљ рада на часу.

На листићу папира сваки ученик напише по једну своју потребу, по могућности ону која је на првом мјесту. Један ученик у папирну кутију прикупи све листиће.

2. Корак: Подјела разреда у групе и групна задужења

Групе раде у саставу који су имале не претходном часу. Представник групе долази до катедре, из кутије (шешира) извлачи један листић на коме је неко од ученика написао своју потребу.

Ту потребу група треба да одигра у ситуацијама: (1) наставник који подржава ту потребу у дијелогу са учеником, (2) наставник који не подржава ту потребу у дијелогу са учеником и (3) родитељи који подржавају ту потребу у дијалогу са дјететом и (4) родитељи који не подржавају ту потребу у дијалогу са дјететом. Група бира да ли ће одиграти једну, двије, три или све четири ситуације. Важно је да у игрању ситуација буду приказане одговарајуће емоције.

3. Корак: Припрема презентације

Групе припремају своје презентације.

4. Корак: Извођење презентација

Свака група изводи своју презентацију. Ове изведбе оцјењују остале групе оцјенама од један до десет. Оцјене су групне. Скор оцјена се за сваку групу записује у графикону на табли, а укупни скор групе преноси се на зидни пано.

5. Корак: Тестирање

Наставник тестира ученике тестом „ПП – Препознај потребе“. Постигнућа свих појединаца у групи се сумирају и то се као скор уписује на групни пано.

6. Корак: Завршавање

Наставник резимира остварења на овим часовима по моделу:

- Шта смо научили?
- Да ли нам се свиђа ова начин рада?
- Да ли желимо убудуће радити овако?

Прилог 9

ННПК Ненасилна педагошка комуникација – Захтијевај ненасилно

Циљ радионице је да ученици науче износити своје захтјеве ненасилно. То значи да требају захтјев исказати директно али да то не буде: (1) нередба, (2) уцјена, (3) ултиматум, (4) загонетка или (5) сарказам. Захтјев треба образложити и изнијети у форми приједлога.

Потребна средства: - Празан лист за групни пано.

Ток рада

1. Корак: Увод

Наставник објашњава важност директног изношења захтјева, али и то да захтјев не смије бити нередба, уцјена, ултиматум, загонетка или сарказам. За сваки од ових погрешних начина изношења захтјева наставник наводи примјер. Захтјев је потребно исказати у форми приједлога или уз образложење.

2. Корак: Групна задужења

Групе раде у истом саставу као током претходне радионице. Свака група добија хамер папир са једним од натписа: (1) нередба, (2) уцјена, (3) ултиматум, (4) загонетка или (5) сарказам. Задатак групе је да одигра сцену са вербалним насиљем из наслова паноа. На концу група предлаже рјешење начина на који се захтјев треба изнијети.

3. Корак: Припрема групне презентације

Свака група припрема своју презентацију. Треба одиграти ситуацију по моделу задатом у наслову панела, а потом дати рјешење у форми приједлога и уз образложење.

4. Корак: Групна презентација

Свака група изводи своју презентацију. Осатале групе оцјењују ту изведбу групном оцјеном од 1–10. Те оцјене наставник записује у табелу на школској табли, а укупни скор групе уноси се у групни пано окачен на зиду учионице.

5. Корак: Тестирање

Наставник тестира ученике тестом „3Н – Захтијевај ненасилно“. Појединачни скорови ученика сумирају се у скор групе. Скорови група уносе се у групни пано. Сада се сви скорови група сумирају и проглашава се побједничка група у сфери ненасилне комуникације.

6. Корак: Завршавање

Наставник са ученицима води бреин-сторминг дискусију о томе:

- Колико је ненасиолна комуникација важна за уклањање вербалне агресије?
- Да ли нам се свидио овакав начин рада?
- Шта смо научили?
- Да ли убудуће желимо овако радити.

Прилог 10

ФВН Форме вербалног насиља

Циљ радионице је да појача сензибилитет ученика за препознавање различитих форми вербалног насиља.

Потребан материјал: хамер за групни пано, радни листићи за групе.

Ток рада

1. Корак: Uvod

Наставник објашњава ученицима значај препознавања вербалног насилништва. Ученици у форми бреинсторминга дискутују о својим искуствима са насилништвом. Именују насилнике, па макар то били наставници или родитељи.

2. Корак: Групна задужења

Групе раде у истом саставу у коме су одраније формиране. Свака група добија хамер за групни пано и радни листић. Задатак чланова групе је да подијеле улоге и да сваки члан одигра улогу коју добије. Играју се улоге у којима ученици траба да прикажу форму вербалног насиља коју садржи ради листић.

Листић за прву групу

Подијелите пет улога за пет чланова групе: (1) владар свијета, император, (2) злобан, (3) нељубазан, дрзак, (4) напада друге и (5) нередбодавац.

Листић за другу групу

Подијелите пет улога за пет чланова групе: (1) хвали се да је опасан, пријети, (2) посрамљује друге, (3) ултимативно захтијева, уцјењује, (4) застрашује и (5) оговара.

Листић за трећу групу

Подијелите пет улога за пет чланова групе: (1) понижава друге, (2) вријежа осјећања, (3) исмијава друге, руга се, (4) стигматизира, дискриминише, етикетира и (5) друге приказује као беспомоћне и потчињене.

Листић за четврту групу

Подијелите пет улога за пет чланова групе: (1) лаже, (2) назива другога погрдним именима, (3) прави неслане шале и примједбе на основу изгледа другог, (4) говоре увредљиво о другом и (5) застрашује, говори повишеним тоном.

Листић за четврту групу

Подијелите пет улога за пет чланова групе: (1) псује, (2) шири гласине, (3) задиркује, (4) пријети и (5) понижава.

Сваку улогу коју одигра један ученик може подржати група или један њен члан тако што ће одглумити ону другу страну, понижену, увријеђену и слично.

3. Корак: Припрема групне презентације

Групе припремају презентацију. Сваки члан треба да одигра једну улогу, при томе му могу помагати остали чланови групе.

4. Корак: Групна презентација

Групе изводе своје презентације. Сваку презентацију оцјењују остале групе оцјенама од 1 до 10. Основни циљ презентације је да сви ученици у одјељењу науче разликовати разне форме вербалног насиља.

5. Корак: Тестирање

Наставник тестира ученике тестом **ОВН** – Облици вербалног насиља. Индивидуална постигнућа на тесту се сумирају као групно постигнуће, а овај групни скор се уноси на зидни групини пано који стоји у учионици.

6. Корак: Завршавање

Наставник резимира по критеријумима:

- Шта смо научили?
- Да ли нам се свиђа овакав начин рада?
- Желимо ли убудуће овако радити?

Прилог 11

РНВН Реакција на вербално насиље

Циљ радионице је да ученици науче да на насиље не треба одговорити насиљем. Постоји више начина на који особа може реаговати на вербално насиље.

Потребан материјал: хамер за групни пано, радни листићи за групе.

Ток рада

1. Корак: Увод

Наставник са ученицима води бреин сторминг дискусију о томе зашто на вербално насиље не трена одговорити насиљем. Најављује циљ рада и групна задужења.

2. Корак: Групна задужења

Свака група бира једну, двије, три или четири ситуације са Листе пожељних реакција на вербално насиље. Ту ситуацију или ситуације група треба одиграти пред другим групама како би сви научили из те презентације.

Листа пожељних реакција на вербално насиље

- 1) „Стани и размисли! Немој ништа да урадиш одмах. Размотри све могућности. Размисли шта би могло да се догоди ако повриједиш другу особу.
- 2) Ти знаш да оно што чиниш зависи од тебе. Ти одлучујеш. Сам контролишеш своје поступке.
- 3) Реци себи: У реду је осјећати бијес. *Није у реду повриједити некога. Чак и ако је та особа прва повриједила мене.*
- 4) Реци тој особи: *Престани! То ми се не допада!*
- 5) Држи руке к себи. Стисни песнице и стави их у џепове.
- 6) Држи ноге к себи. Скакући или тупкај ногама.
- 7) Иди или отрчи одатле.
- 8) Реци тој особи како се осјећаш. Употријеби такозвану *ја-поруку*. Примјер: *Бијесан сам када ме удариш, јер ме боли. Хоћу да престанеш да ме удараш.*
- 9) Удахни дубоко, па издахни. Издувај бијес из свог тијела.
- 10) Обрати се неком старијем. Реци му шта се догодило и како се осјећаш.
- 11) Полако изброј од 1 до 10. Број уназад од 10 до 1. Настави да бројиш, све док не осјетиш да ти се смирује бијес.
- 12) Замисли нешто хладно. Замисли да сједиш на врху леденог бријега. Охлади свој бијес.
- 13) Размишљај о ономе што те чини срећним. Мисли о нечему што волиш да радиш и замисли себе како то радиш.
- 14) Понашај се према другој особи љубазно и с поштовањем. Неће бити лако, али покушај. Ово ће ту особу веома изненадити и могло би да прекине ваш сукоб.
- 15) Нацртај увредљив, провокативан цртеж.
- 16) Пјавај увредљиву, провокативну пјесму. Или пјевај било коју пјесму веома гласно.
- 17) Упамти да освета никад не рјешава сукоб. Само га још више погоршава.
- 18) Узми тајм-аут. Иди негдје другдје док се не осјетиш боље.
- 19) Проведи извјесно вријеме с неком другом особом.

20) Знај да можеш успјети. Можеш да одлучиш да не повриједиш другога. То зависи од тебе“ (Bin, 2004, str. 32).

3. Корак: Припрема групне презентације

Савака група припрема своју презентацију. Задатак је да одиграју 1–4 ситуације, да то упечатљиво прикажу осталим ученицима како би они научили пожељне реакције у ситуацијама вербалног насиља.

4. Корак: Групна презентација

Групе представљају своје презентације. Остале групе ово оцјењују групном оцјеном од 1–10. Скор сваке групе се региструје у табели на школској табли. Наставник проглашава побједничку групу, а скор сваке групе уписује на групни пано на зиду учионице.

5. Корак: Тестирање

Наставник тестира ученике тестом ОНА – Одговори на агресију. Постигнуће сваког ученика се урачунава у скор групе, а ови скорови се уносе у пано групног постигнућа на зиду учионице.

6. Завршавање

Наставник води дискусију са ученицима у форми бреин-сторминга, са три теме:

- Шта смо научили?
- Да ли вам се свидио овај начин рада?
- Хоћемо ли овако радити на сљедећем часу?

Прилог 12

РЕ Разликуј емоције

Циљ радионице је да ученици науче разликовати позитивне и негативне емоције. Вербално квалификовање емоција другог може понекад изгледати као агресија. Да би ученици избјегли ову форму агресије, потребно је да прво разликују позитивне и негативне емоције. На примјер, ако је неко узрујан или напет, констатоване да је он напет може у очима те особе изгледати као агресија.

Потребан материјал: хамер за групни пано, радни листићи за групе.

Ток рада

Корак: Увод

Наставник у форми бреинсторминга води дискусију са ученицима о томе зашто треба разликовати позитивне и негативне емоције и зашто некада није добро рећи некоме да је узнемирен или уплашен.

1. Корак: Групна задужења

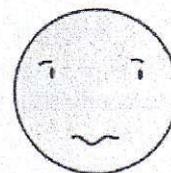
Групе раде у истом саставу како су већ одраније формиране. Свака група добија радни листић на коме су сликом и ријечју представљене двије емоције. Сваки члан групе треба да одигра те емоције пред одјељењем.

Радни листић за 1. групу²

срећан
узбуђен
жељан
весео
на седмом небу

стидљив
смјеран
беспомоћан
усамљен
несигуран

Радни листић за 2. групу

тужан
потштен
суморан
очајан
плачан

збуњен
зачуђен
пометен
растројен
уморан

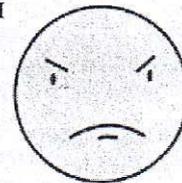
² Скице и текст радних листића преузети су из књиге Vin, 2004, стр. 46.

Радни листић за 3. групу

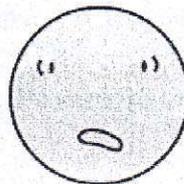
немиран
узрујан
напет
забринут
неспокојан

изнервиран
љут
бијесан
узнемирен
разјарен

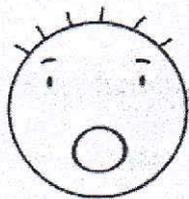
Радни листић за 4. групу

миран
задовољан
расположен
поносан
опуштен

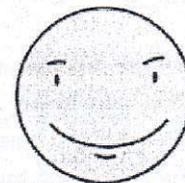
уплашен
спутан
крив
стидљив
посрамљен

Радни листић за 5. групу

изненађен
забезекнут
преплашен
шокиран
престрављен

безбједан
сигуран
поуздан
пун наде
пун повјерења

2. Корак: Групна презентација

Група припрема презентацију. Сваки члан групе треба да одигра двије емоције са радног листића тако да добије што бољу оцјену од осталих група. Просјек оцјена сваког појединца се сумира у групни скор, а овај скор се уписује на групни пано на школској табли.

3. Корак: Тестирање

Наставник тестира ученике тестом РЕМ – Разликуј емоције.

4. Корак: Завршавање

У виду бреинсторминга наставник резимира радионицу:

- Шта смо научили?
- Да ли вам се свиђа овакав начин рада?
- Хоћемо ли и убудуће радити на овај начин?

Прилог 13

РС Разријешити сукоб

Циљ радионице је да ученици науче ркешавати конфликте корак по корак. Ученици играју улоге како би приказали кофликт, а потом нуде рјешење које су сачинили на основу ходограма.

Потребан материјал: хамер за групни пано, радни листићи за групе.

Ток рада

1. Корак: Увод

Наставник објашњава важност постепеног и стрпљивог рјешавања конфликта. Са ученицима у форми бреин сторминга дискутује о томе како ријешити конфликте. Потом објашњава шта ће се радити на часу.

2. Корак: Подјела групних задужења

Групе раде у истом саставу као на претходном часу. Свака група добија исти радни листић, а на члановима је да одлуче како одиграти модел, а потом како ријешити конфликт.

Модел

Родитељ дјетету	Дијете родитељу
1) <i>Атрибуција:</i> Ти увијек остављаш упаљено свјетло!	1) <i>Порицање:</i> Не остављам га увијек упаљено!
2) <i>Сарказам:</i> Онда ти плаћај струју!	2) <i>Напад:</i> Да ли ти икад размишљаш и о чему осим о новцу?
3) <i>Дерогирање:</i> Ти си безнадежан! Никад се не можеш сјетити да угасиш свјетло.	3) <i>Одмазда:</i> Ја претпостављам да ти никад ништа не заборављаш?
4) <i>Приједлог:</i> Да ли би могао покушати да се сјетиш да убудуће гасиш свјетло?	4) <i>Одговор:</i> У реду. Извини.

(Grant, 1997, стр. 76)

Како ријешити конфликт

- 1) Смири се. Остави довољно времена да се смириш и ти и друга страна. Ако треба остави 24 сата.
- 2) Опиши сукоб сопственим ријечима, а потом ријечима друге стране.
- 3) Објасни како је сукоб почео, али немој никога окривљивати.
- 4) Опиши како се осјећаш, а како се осјећа друга страна.
- 5) Дај ријеч другој страни и саслушај пажљиво како изгледа сукоб из тог угла.
- 6) Нека сви дају своје приједлоге за рјешење сукоба. Изаберите најбољи приједлог.
- 7) Постигните да обе стране буду сагласне око изабраног рјешења.

3. Корак: Припрема групне презентације

Свака група припрема своју презентацију. Сви чланови групе треба да буду укључени. Групе ће бити оцијењене групним оцјенама од 1 до 10.

4. Корак: Презентације група

Групе изводе презентације. Прво треба одиграти модел, а потом дати рјешење у седам корака. Сваку презентацију оцјењују групе групном оцјеном од 1 до 10. Група која изводи презентацију не оцјењује себе. Наставник у графикон на табли уноси скорове за сваку групу. Укупан скор се преноси на групни пано који стоји на зиду учионице.

5. Корак: Тестирање

Наставник тестира ученике КРК – Како ријешити конфликт. Постигнуће сваког члана групе се сумира у групни скор који се уноси на групни пано.

6. Корак: Резимирање

У форми бреин сторминг дискусије наставник резимира урађено уз три питања:

- Шта смо научили?
- Како смо се осјећали?
- Да ли желимо убудуће овако радити?

Прилог 14

СРК Стилови разрјешавања конфликта

Циљ радионице је да ученици науче разликовати стилове рјешавања конфликта, та да схвате да је колаборација једино исправно рјешење конфликта.

Потребан материјал: хамер за групни пано, радни листићи за групе.

Ток рада

Корак: Увод

Наставник са ученицима води бреин сторминг дискусију о стиливима разрјешавања конфликта. Објашњава да постоји пет стилова разрјешавања конфликта:

- 1) Доминација – наставник наређује да кофликт престане (Ударити шаком о сто).
- 2) Избјегавање – одгађа се рјешавање конфликта (Гурање прашине под тепих).
- В. Хедонистичка акомодација – избјећи неугоду (Све стране морају бити задовољне).
- С. Компромис – ненападање (Не дирај ме, не дирам те).
- Д. Колаборација – помоћ и подршка (Suzić, 2005, стр. 358).

1. Корак: Групна задужења

Свака група добија хамер папир са исписаним стилем рјешавања конфликта у заглављу. Задатак чланова групе је да одиграју (одглуме) стил из заглавља хамера. Могу опонашати ситуације које су се десиле неком од чланова групе или измислити нову ситуацију.

2. Корак: Припрема групне презентације

Чланови групе припремају групну презентацију. Циљ је да одиграју тако да сви ученици у одјељењу запамте или препознају одређени стил рјешавања конфликта. Важно је да сви чланови групе судјелују.

3. Корак: Групна презентација

Свака група изводи своју презентацију. Остале групе групном оцјеном оцјењују презентацију оцјенама од 1–10. Ове оцјене наставник уноси у графикон на школској табли а скор сваке групе уноси се на пано постављен на зиду учионице.

4. Корак: Тестирање

Наставник тестира ученике тестом ПСРК – Препознај стилове разрјешавања конфликта. Постигнуће сваког члана групе се сумира у групни скор. Ови скорови се уносе на групни пано који стоји на зиду учионице.

5. Корак: Завршавање

Уз кориштење бреин сторминга наставник води ученике ка два зајључка:

- а) Ни један стил није идеалан, понекад се морају користити и непожељни стилови.
- б) Компромис је само пут ка колаборацији, а колаборација или сарадња је стварно разрјешење конфликта.

Наставник са ученицима потом резимира:

- Шта смо научили?
- Како смо се осјећали?
- Да ли желимо убудуће радити на овај начин?